

Buxoro davlat universiteti
Sunnatov Yusuf Usmonovich
Buxgalteriya hisobi va statistika kafedrası mudiri i.f.f.d (PhD)
O'roqova Maqsad Hakimovna
Buxgalteriya hisobi va statistika kafedrası dotsenti

MAMLAKATIMIZ TIJORAT BANKLARI RAQOBATBARDOSHLILIGINI TA'MINLASHDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONIGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirishda raqamli transformatsiya jarayonining ahamiyati va zamonaviy yondashuvlari tahlil qilinadi. Maqolada 2020-2024 yillar davomida mamlakatimiz tijorat banklari tomonidan joriy qilingan raqamli texnologiyalar va ularning moliyaviy natijalarga ta'siri yoritiladi. Asosiy yondashuvlar sifatida mobil banking, onlayn to'lov tizimlari, kreditlash platformalari, FinTech hamkorliklari va kiberxavfsizlik masalalari ko'rib chiqiladi. Raqamli transformatsiyaning banklar samaradorligi va mijozlar bazasiga ta'siri, shuningdek, Evropa va rivojlangan Osiyo mamlakatlarining ilg'or tajribalari bilan solishtirma tahlil qilinadi. Ushbu yondashuvlar tijorat banklarining raqobatbardoshligini oshirishda asosiy omillar sifatida taqdim etiladi.

Kalit so'zlar: Raqamli transformatsiya, tijorat banklari, raqobatbardoshlik, mobil banking, onlayn to'lovlar, kreditlash platformalari, FinTech, kiberxavfsizlik, moliyaviy natijalar, zamonaviy yondashuvlar.

Аннотация. В данной статье анализируется значение процесса цифровой трансформации и современные подходы к повышению конкурентоспособности коммерческих банков Узбекистана. В статье рассматриваются внедренные в 2020-2024 годах цифровые технологии и их влияние на финансовые результаты коммерческих банков страны. Основные подходы включают мобильный банкинг, системы онлайн-платежей, кредитные платформы, сотрудничество с FinTech и вопросы кибербезопасности. Освещаются влияние цифровой трансформации на эффективность банков и клиентскую базу, а также проводится сравнительный анализ с передовым опытом европейских и развитых азиатских стран. Эти подходы представлены как ключевые факторы повышения конкурентоспособности коммерческих банков.

Ключевые слова. Цифровая трансформация, коммерческие банки, конкурентоспособность, мобильный банкинг, онлайн-платежи, кредитные платформы, FinTech, кибербезопасность, финансовые результаты, современные подходы.

Abstract. This article analyzes the importance of the digital transformation process and modern approaches to enhancing the competitiveness of commercial banks in Uzbekistan. The article examines the digital technologies introduced during 2020-2024 and their impact on the financial results of the country's commercial banks. The main approaches include mobile banking, online payment systems, credit platforms, FinTech collaborations, and cybersecurity issues. The influence of digital transformation on the efficiency of banks and the client base is highlighted, and a comparative analysis is conducted with the advanced practices of European and developed Asian countries. These approaches are presented as key factors in improving the competitiveness of commercial banks.

Keywords: Digital transformation, commercial banks, competitiveness, mobile banking, online payments, credit platforms, FinTech, cybersecurity, financial results, modern approaches.

Kirish.

Bugungi kunda raqamli transformatsiya jahon moliya tizimida jadal rivojlanayotgan asosiy omillardan biri bo'lib, tijorat banklarining raqobatbardoshligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Mamlakatimizda bank sohasida amalga oshirilayotgan zamonaviy texnologiyalar va raqamli yechimlar joriy etilishi orqali mijozlarga qulay va tezkor xizmat ko'rsatish imkoniyati kengaymoqda. Raqamli transformatsiya jarayoniga samarali yondashuvlar bank xizmatlarining sifatini oshirish, xarajatlarni optimallashtirish va moliyaviy xizmatlar yetkazib berish tizimini yangilashda muhim rol o'ynaydi. Shu bois, tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirish uchun innovatsion texnologiyalarni keng joriy qilish zamonaviy talab va ehtiyojlarni qondirishda ustuvor yo'nalishlardan biridir.

Adabiyotlash sharhi.

Tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirishda raqamli transformatsiya jarayonining ahamiyati haqida ko'plab tadqiqotlar olib borilgan. Dastlabki tadqiqotlar ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalarni bank sohasiga joriy qilish mijozlarga xizmat ko'rsatishni soddalashtirib, bank mahsulotlarining tezkor va arzon yetkazib berilishini ta'minlaydi (Varian, 2018). Bir nechta mualliflar raqamli bank xizmatlarining mijozlarning qoniqishini oshirishdagi roli haqida to'xtalib o'tadilar. Jumladan, Brown va Davis (2020) tijorat banklarining raqamli kanallar orqali yangi mijozlarni jalb qilish va mavjud mijozlar bilan aloqa o'rnatish bo'yicha strategiyalarni ko'rib chiqadilar. O'zbekistondagi tijorat banklarida raqamli transformatsiya jarayoniga bag'ishlangan mahalliy adabiyotlar ham muhim rol o'ynaydi. Xususan, Umarov (2021) o'z tadqiqotida O'zbekistonda raqamli bank xizmatlarining keng joriy etilishi natijasida tijorat banklarining raqobatbardoshligi oshganini tahlil qilgan. Shuningdek, Abdug'aniyev va Shermatov (2022) raqamli transformatsiyaning banklar iqtisodiy samaradorligiga ta'sirini chuqur tahlil qilib, bank xizmatlarini raqamlashtirishning tijorat banklari bozor ulushini kengaytirishga yordam berishini aniqlaganlar. Hozirgi paytda xalqaro tajriba ham bank sohasidagi raqamli transformatsiyaning muhimligini tasdiqlaydi. Moliya texnologiyalarining (FinTech) tijorat banklariga ta'siri haqida chuqur tadqiqotlar olib borayotgan xuquqshunos olimlar, jumladan, Jiang va Xie (2021), raqamli texnologiyalarni joriy qilish orqali moliyaviy institutlarning samaradorligi va xavfsizligi ortishini ta'kidlaydilar. Shu bilan birga, Davydova (2020) raqamli transformatsiya jarayonida kiberxavfsizlik muammolariga alohida e'tibor qaratish zarurligini ta'kidlaydi. Bank tizimi raqamli yechimlarga o'tganda, axborot xavfsizligi muammolarini hal qilish raqobatbardoshlikni ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Ushbu adabiyotlar raqamli transformatsiya jarayonining zamonaviy yondashuvlari haqida chuqurroq tushuncha hosil qiladi va mamlakatimiz tijorat banklarining raqobatbardoshlikni ta'minlash bo'yicha yangi strategiyalar ishlab chiqishiga asos bo'lib xizmat qiladi.

Asosiy qism.

Raqamli transformatsiya – bu raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali biznes jarayonlari, xizmatlar va mahsulotlarni takomillashtirish, samaradorlikni oshirish va mijozlarga innovatsion xizmatlar ko'rsatish jarayonidir. Bu tushuncha bank sektorida katta ahamiyat kasb etib, moliyaviy xizmatlar ko'rsatishda texnologiyalardan foydalanishni chuqurlashtirish va xizmatlar sifatini oshirishga qaratilgan. Raqamli transformatsiya banklarning operatsion xarajatlarini kamaytiradi, mijozlar tajribasini yaxshilaydi va raqobatbardoshlikni oshiradi.

Raqamli bank xizmatlarining rivojlanish bosqichlari global miqyosda turli mamlakatlar uchun turlicha kechgan. Muallif tijorat banklari tomonidan raqamli xizmatlarning qo'llanilishi va rivojlanishi bosqichlari asosiy davrlar va yillari bo'yicha alohida o'rganib chiqdi.

1-jadval

Tijorat banklari tomonidan raqamli xizmatlarning qo'llanilishi va rivojlanishi bosqichlari

Rivojlanish bosqichlari	Boshlanish davri	Misol	Innovatsiya
1. 1990-2000 yillar: Raqamli bank xizmatlarining ilk bosqichi	Bu davrda raqamli bank xizmatlari asosan rivojlangan davlatlarda	1994 yilda Stanford Federal Credit Union	Bu davrda bankomatlar (ATM), onlayn hisoblarni

	paydo bo'la boshladi. 1990-yillarning oxirida internetning rivojlanishi bilan onlayn banking va elektron to'lov tizimlari yuzaga keldi. Xususan, AQSh va Yevropaning ba'zi mamlakatlarida banklar internet orqali hisoblarni boshqarish imkoniyatlarini taklif qila boshladilar.	AQShda birinchi internet-bank xizmatini taklif qildi. Bu raqamli bank xizmatlarining boshlanishiga asos yaratdi.	tekshirish va pul o'tkazmalarini amalga oshirish imkoniyati asosiy raqamli xizmatlar sifatida shakllandi.
2. 2000-2010 yillar: Mobil bank xizmatlarining rivojlanishi	Mobil bankingning paydo bo'lishi: Bu davrda mobil texnologiyalarning rivojlanishi bilan bank xizmatlari mobil qurilmalar orqali ko'rsatilishi kengaydi. Rivojlangan davlatlar banklari mobil banking ilovalarini ishlab chiqib, mijozlarga xizmat ko'rsatishni kengaytira boshladilar.	2007 yilda Apple iPhone ning chiqarilishi bilan mobil banking keng tarqala boshladi. Shuningdek, Keniyadagi M-Pesa mobil to'lov tizimi 2007 yilda ishga tushirilib, mobil bank xizmatlarini rivojlantirishda ilg'or bo'ldi.	Ushbu davrda banklar mobil ilovalar orqali hisoblarni tekshirish, to'lovlarni amalga oshirish va kredit olish imkoniyatlarini taqdim eta boshladilar. Bu davrda bank xizmatlariga kirish imkoniyati sezilarli darajada oshdi.
3. 2010-2015 yillar: FinTech va raqamli bank xizmatlarining kengayishi	FinTech inqilobi: 2010-yillarning boshida raqamli texnologiyalar bank xizmatlarida keng qo'llanila boshladi. Bu davrda FinTech (moliyaviy texnologiyalar) kompaniyalari bank xizmatlariga raqamli innovatsiyalar olib kirdi. Yangi startaplar va raqamli banklar mijozlarga yuqori tezlikda xizmat ko'rsatish imkoniyatini berdi.	2015 yilda Revolut va N26 kabi raqamli banklar Yevropada faoliyat yurita boshladi, ular to'liq raqamli bank xizmatlari bilan mijozlarga xizmat ko'rsatdi.	Onlayn hisoblarni ochish, real vaqtda to'lovlar, raqamli kreditlash platformalari va blokcheyn texnologiyalaridan foydalanish kengaytirildi. Banklar an'anaviy filiallardan foydalanish zaruratini kamaytirish yo'liga o'tdi.
4. 2015-2020 yillar: Kiberxavfsizlik va sun'iy intellektga asoslangan bank xizmatlari	Kiberxavfsizlik muam-molari va sun'iy intellekt qo'llanilishi: 2015-yildan keyin bank xizmatlarida raqamli innovatsiyalar bilan birga	JPMorgan Chase 2017 yilda sun'iy intellekt asosida kredit tahlil qilish tizimini ishga tushirdi. Xitoyda esa WeChat Pay	Banklar chat-botlar, AI bilan shaxsiylashtirilgan maslahatlar va real vaqtda xavfsizlik tizimlarini joriy qildilar. Bank

	kiberxavfsizlik masalalari ham dolzarb bo'ldi. Banklar sun'iy intellekt (AI) va katta ma'lumotlar (Big Data) texnologiyalarini qo'llab, mijozlarga shaxsiy-lashtirilgan xizmatlar taklif qila boshladi.	va Alipay kabi raqamli to'lov tizimlari moliyaviy ekotizimni to'liq raqamlashtirdi.	mijozlari uchun raqamli xavfsizlikning oshirilishi asosiy e'tiborda bo'ldi.
4. 2020-yildan keyingi davr: Global pandemiya va raqamli transformatsiyaning tezlashishi	COVID-19 va raqamli xizmatlarning kengayishi: 2020 yilda COVID-19 pandemiyasi sababli banklarning raqamli xizmatlari tezlashdi. Ko'pgina banklar mijozlar bilan aloqani saqlab qolish uchun to'liq raqamli xizmatlarga o'tdi. Mijozlar uchun onlayn bank xizmatlari va mobil ilovalar orqali ko'rsatiladigan xizmatlarga talab oshdi.	2020 yilda Buyuk Britaniyadagi Star-ling Bank va Monzo kabi to'liq raqamli banklar pandemiya paytida mijozlar sonini sezilarli darajada oshirdi. Xitoyda raqamli yuan (RMB) sinovlari boshlandi, bu esa raqamli valyutalar bilan bog'liq yangi tendentsiyalarni boshlab berdi.	Bu davrda naqd pulsiz iqtisodiyotga o'tish jarayonlari tezlashdi, raqamli to'lov tizimlari, QR-kod asosidagi to'lovlar va raqamli valyutalar kengaytirildi. Shuningdek, bulutli texnologiyalar va raqamli banking platformalari orqali mijozlarga xavfsiz va tezkor xizmatlar ko'rsatildi.

Raqamli bank xizmatlarining rivojlanish bosqichlari dunyo bo'ylab turli texnologik innovatsiyalarga asoslangan. 1990-yillardan boshlab internet bankingning paydo bo'lishi, 2000-yillarda mobil bankingning rivojlanishi va 2010-yillardan keyin FinTech kompaniyalari orqali xizmatlarning kengayishi raqamli transformatsiyani tezlashtirdi. 2020-yildan keyingi davrda pandemiya raqamli bank xizmatlariga bo'lgan talabni yanada kuchaytirdi, kiberxavfsizlik va sun'iy intellektning kengayishi esa kelajakdagi bank xizmatlarining asosiy yo'nalishlariga aylanishda davom etmoqda.

O'zbekistonda tijorat banklari raqamli transformatsiya jarayonini jadal sur'atlarda 2018-2019 yillardan boshlab amalga oshirishga kirishdi. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki raqamli texnologiyalarni joriy etish va bank xizmatlarini zamonaviylashtirishga katta e'tibor qaratib, bir nechta dasturlarni amalga oshirdi.

2019 yilda mobil banking xizmatlari, elektron to'lov tizimlari va onlayn kreditlash platformalari kengaytirildi. Shu davrdan boshlab banklar raqamli transformatsiyaga yo'naltirilgan strategiyalarni ishlab chiqdi va raqamli xizmatlar orqali mijozlarga qulay sharoitlar yaratishga intildi. Raqamli texnologiyalarni keng qo'llash, xususan, blokcheyn, sun'iy intellekt va FinTech bilan hamkorlik qilish orqali banklar raqobatbardoshligini oshirishga muvaffaq bo'lishdi. 2020-2024 yillarda bu jarayonlar yanada jadal rivojlanib, tijorat banklari raqamli xizmatlar orqali moliyaviy natijalarni sezilarli darajada yaxshiladi va mijozlar sonini oshirishga erishdi.

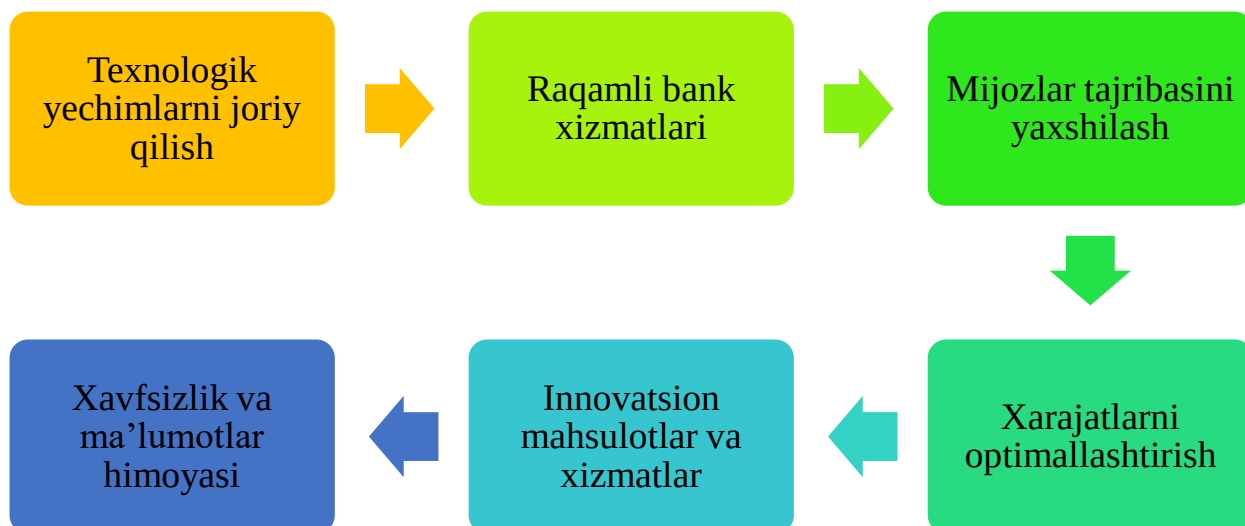
Tadqiqot jarayonida mamlakatimiz tijorat banklari raqobatbardoshligini ta'minlash jarayonidagi bir qator asosiy muammolar borligi aniqlandi. Raqamli infratuzilmaning yetarlicha rivojlanmaganligi. Ko'pgina tijorat banklari raqamli xizmatlar ko'rsatish uchun zarur infratuzilmaga ega emas. Raqamli transformatsiya jarayonida yangi texnologiyalarning joriy qilinishi ko'p vaqt va mablag' talab etadi, bu esa banklar uchun qo'shimcha xarajatlarni keltirib chiqaradi. Raqamli infratuzilma yetishmovchiligi raqobatbardoshlikni susaytiradi. Mijozlarning

raqamli xizmatlardan foydalanishdagi tajribasining yetishmasligi. O'zbekistonda bank mijozlari orasida raqamli xizmatlardan foydalanish ko'nikmalari nisbatan past bo'lishi mumkin. Bank mijozlari an'anaviy xizmatlardan voz kechishga qiyinchilik qilishi yoki raqamli texnologiyalarga o'rganishiga vaqt talab qilinishi bank xizmatlarining joriy etilishiga to'siq bo'ladi. Texnologik yangiliklarning kechikishi va investitsiya yetishmasligi. Zamonaviy raqamli yechimlarni joriy etish uchun katta miqdorda investitsiyalar talab etiladi. Ba'zi tijorat banklari investitsiya imkoniyatlari cheklangan bo'lgani uchun raqamli texnologiyalarga tezkor o'tishni amalga oshira olmaydi, bu esa raqobatbardoshlikni pasaytiradi. Kiberxavfsizlik bilan bog'liq muammolar. Banklarning raqamli xizmatlar ko'rsatishida axborot xavfsizligi katta muammo hisoblanadi. Kiberhujumlar va ma'lumotlar buzilishlari mijozlarning bank tizimiga bo'lgan ishonchini pasaytirishi mumkin. Shu bois kiberxavfsizlik choralari raqamli transformatsiya jarayonining muhim qismi hisoblanadi. Kadrlar yetishmovchiligi va malaka oshirish masalalari. Raqamli transformatsiya jarayoni uchun malakali kadrlarning yetishmasligi bank tizimida raqamli texnologiyalarni joriy qilishni sekinlashtiradi. Mavjud xodimlarni raqamli texnologiyalarga moslash va yangi kadrlarni tayyorlash jarayoni uzoq vaqt talab qilishi mumkin. Qonunchilik va tartibga solish masalalari. Bank tizimida raqamli texnologiyalarni joriy qilish bilan bog'liq qonunchilik va tartibga solishning yetarlicha rivojlanmaganligi ham muhim muammolardan biri hisoblanadi. Raqamli bank xizmatlarini tartibga solish va ularni boshqarish borasida aniq qoidalar va qonunlarning yetishmasligi raqobatbardoshlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Bu muammolarni bartaraf etish orqali mamlakatimiz tijorat banklarining raqobatbardoshligini oshirish va ularni global moliya tizimida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishga yo'naltirish mumkin.

Muallif tadqiqot jarayonida mamlakatimiz tijorat banklari raqobatbardoshligini ta'minlashda raqamli transformatsiya jarayoni va uning qisqacha mazmunini alohida o'rganib chiqdi. Tijorat banklari uchun zamon talablariga mos ravishda o'z xizmatlarini modernizatsiya qilish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va mijozlarga yanada sifatliroq xizmat ko'rsatishni ta'minlash imkonini yaratadi. Bu jarayon banklarning raqobatbardoshligini oshirishda muhim rol o'ynaydi, chunki zamonaviy texnologiyalar yordamida bank xizmatlarining sifati, tezligi va xavfsizligi yuqori darajada bo'lishi kerak.

Raqamli transformatsiya jarayonining asosiy mazmuni

Tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirish uchun zamonaviy texnologik yechimlarni joriy qilishi zarur. Bunga onlayn banking, mobil ilovalar, blokcheyn texnologiyalari, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar (Big Data) ishlatish orqali mijozlarga xizmat ko'rsatishni yaxshilash kiradi. Ushbu texnologiyalar mijozlar uchun ko'proq qulaylik va bank operatsiyalarining tezkorligini ta'minlaydi. Banklar mijozlarga yanada kengroq imkoniyatlar yaratish uchun raqamli kanallar orqali xizmatlar ko'rsatishni kengaytiradi. Masalan, mijozlar internet orqali hisob

raqamlarini boshqarish, mobil ilovalar orqali to'lovlarni amalga oshirish, onlayn kredit olish kabi xizmatlardan foydalanish imkoniga ega bo'ladi. Bu jarayon bank xizmatlarining qo'llanish darajasini oshiradi va mijozlar orasida banklarga ishonchni mustahkamlaydi. Raqamli transformatsiya jarayoni orqali banklar mijozlar uchun shaxsiylashtirilgan va individual yondashuvlarni taklif qiladi. Sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalangan holda mijozlarga moslashtirilgan mahsulotlar, xizmatlar va yechimlar yaratish orqali ularning qoniqish darajasi oshiriladi. Bu mijozlarning banklarga sadoqatini kuchaytirishga xizmat qiladi. Raqamli texnologiyalarni joriy qilish bank operatsiyalarini avtomatlashtirish va inson resurslariga bo'lgan ehtiyojni kamaytirish orqali xarajatlarni optimallashtirishga imkon beradi. Avtomatlashtirilgan tizimlar jarayonlarni tezlashtiradi, resurslar samaradorligini oshiradi va operatsion xarajatlarni pasaytiradi. Banklarning raqamli transformatsiyasi kiberxavfsizlik va mijozlar ma'lumotlarini himoya qilish bilan chambarchas bog'liqdir. Raqamli xizmatlarni kengaytirish bilan birga axborot xavfsizligi masalalari ham muhim o'rin tutadi. Shuningdek, ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash uchun ilg'or himoya texnologiyalari joriy etilishi zarur. Banklarning raqamli transformatsiyasi yangi moliyaviy mahsulotlar va xizmatlar yaratishga zamin yaratadi. Bu esa banklarning raqobatbardoshligini oshirish bilan birga, bozor ulushini kengaytirishga va yangi mijozlarni jalb qilishga yordam beradi. Innovatsion mahsulotlar mijozlar ehtiyojlariga moslashgan bo'lishi kerak. Raqamli transformatsiya mamlakatimiz tijorat banklari uchun raqobatbardoshlikni oshirishning asosiy omili hisoblanadi. Bu jarayon bank xizmatlarini zamonaviy texnologiyalar bilan boyitish, mijozlarga yuqori sifatli xizmat ko'rsatish va bank operatsiyalarining samaradorligini oshirish orqali bank sektorida yetakchilikni ta'minlaydi.

Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 15-iyundagi "Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatning rivojlanish holatini reyting baholash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi [\[373-son\]](#) qaroriga asosan, maxsus Nis.uz tizimi orqali davlat va xo'jalik boshqaruvi organlarida har uch oy yakunlari bo'yicha raqamli transformatsiya holatini reyting baholash amalga oshiriladi va uning natijalari "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasini amalga oshirish bo'yicha muvofiqlashtiruvchi komissiya yig'ilishlarida tanqidiy muhokama qilinadi.

Yuqoridagi tartibga ko'ra, 2023-yil birinchi yarim yillik yakuni bo'yicha raqamli transformatsiya holatini reyting baholash jarayonida 43 ta davlat organi, 38 ta xo'jalik organi va 14 ta mahalliy hokimliklar — jami 95 ta davlat tashkilotlari [qamrab olindi](#).

Reyting baholash ishlari beshta yo'nalishda amalga oshirildi:

- "Ochiqlik va elektron ishtirok";
- "Elektron davlat xizmatlari";
- "Axborot xavfsizligi";
- "Faoliyatning raqamlashtirilganligi";
- "Tashkiliy masalalar".

Baholash natijalariga ko'ra, "Asakabank" AJ "Ochiqlik va elektron ishtirok" indeksida 71,5%, "Axborot xavfsizligi" indeksida 90,7%, "Faoliyatni raqamlashtirilganlik" indeksida 94,85% hamda "Tashkiliy masalalar"da 100%, jami o'rtacha 91,84% natija bilan tijorat banklari o'rtasida yetakchi o'rinni [qayd etdi](#).¹

Muallif tomonidan mamlakatimiz tijorat banklari raqobatbardoshligini ta'minlashda raqamli transformatsiya jarayoniga zamonaviy yondashuvlarni alohida o'rganib chiqildi. Zamonaviy yondashuvlarni asosiy jihatlari quyidagilardan ibora bo'lib, ularga FinTech va sun'iy intellekt integratsiyasi, blokcheyn texnologiyalari, kiberxavfsizlikni kuchaytirish, big data va analitik texnologiyalar, mobil bank xizmatlari, Cloud Computing (bulutli hisoblash), kreditlash platformalarining raqamlashtirilishi, raqamli hamyonlar (E-wallets) va to'lov xizmatlari misol bo'la oladi.

¹ <https://www.gazeta.uz/oz/2023/09/05/asakabank/>

FinTech texnologiyalari tijorat banklari uchun moliyaviy xizmatlarni soddalashtirish va mijozlar tajribasini yaxshilashga imkon beradi. Bu raqamli yechimlar orqali banklar nafaqat xizmatlar ko'rsatishni tezlashtiradi, balki xarajatlarni optimallashtirishda ham katta samara beradi. Misol uchun, sun'iy intellekt (AI) orqali mijozlar uchun shaxsiylashtirilgan xizmatlar taqdim etish mumkin. Sun'iy intellekt mijozlarning bank faoliyatlarini tahlil qilib, ularning xulq-atvoridan kelib chiqib tavsiyalar beradi. Bu, o'z navbatida, tijorat banklarining raqobatbardoshligini oshiradi. Blokcheyn texnologiyalari moliyaviy operatsiyalar xavfsizligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Ochiq va buzilmaydigan blokcheyn texnologiyalari orqali tranzaksiyalar tez, samarali va ishonchli amalga oshiriladi. Banklar o'z operatsiyalarini ushbu texnologiya yordamida optimallashtirishi va mijozlarga xizmat sifatini oshirish imkoniga ega bo'ladi. Raqamli transformatsiya jarayonida eng muhim masalalardan biri – bu kiberxavfsizlik. Raqamli xizmatlar kengaygani sari, bank mijozlarining shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilish dolzarb masala bo'lib qolmoqda. Zamonaviy yondashuvlardan biri bu biometrik autentifikatsiya, ya'ni mijozlarning barmoq izi, ko'z nuri yoki yuz qiyofasi orqali xavfsiz kirish tizimlarini joriy qilish. Shu tarzda banklar raqamli xizmatlarni taqdim etishda xavfsizlikni oshirib, mijozlar ishonchini mustahkamlashlari mumkin.

Katta ma'lumotlar (Big Data) texnologiyalari banklar uchun mijozlar xatti-harakatlarini chuqurroq tahlil qilish imkoniyatini beradi. Banklar mijozlar haqida katta ma'lumotlar yig'ish orqali ularning ehtiyojlariga moslashgan individual xizmatlarni ishlab chiqishlari mumkin. Bu yondashuv orqali banklar raqobatni oshirib, bozorga yangicha moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarni kiritadi. Mobil banking orqali mijozlarga 24/7 rejimida bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyati taqdim etiladi. Zamonaviy bank tizimlari mijozlarga smartfonlar orqali barcha moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirish imkonini yaratmoqda. Mobil ilovalar bank operatsiyalarini tezkor, qulay va xavfsiz amalga oshirish uchun samarali vositaga aylanmoqda. Bu mijozlar sonining ko'payishiga va bank xizmatlarining raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Banklar faoliyatini modernizatsiya qilishda bulutli hisoblash texnologiyalari muhim rol o'ynaydi. Bulutli hisoblash orqali banklar katta miqdordagi ma'lumotlarni saqlash va qayta ishlash imkoniga ega bo'ladi. Shuningdek, bu texnologiya banklarning IT infratuzilmasini optimallashtirib, xarajatlarni kamaytiradi va xizmat ko'rsatish jarayonlarini tezlashtiradi. Banklar raqamli kreditlash platformalari orqali mijozlarga tezkor va soddalashtirilgan kredit olish imkoniyatlarini yaratmoqda. Onlayn kredit arizalarini ko'rib chiqish va tasdiqlash jarayonlari

sun'iy intellekt va avtomatlashtirilgan tizimlar orqali amalga oshirilmoqda, bu esa kredit olish jarayonini sezilarli darajada tezlashtiradi va mijozlar uchun qulaylik yaratadi.

Raqamli hamyonlar va raqamli to'lov tizimlari yordamida banklar o'z mijozlariga onlayn to'lovlarni tez va oson amalga oshirish imkoniyatini taqdim etmoqda. Bu yondashuv orqali naqd pul operatsiyalarining kamayishi, elektron to'lovlarning kengayishi bank sektorini raqamli iqtisodiyotga yaqinlashtiradi. Mamlakatimiz tijorat banklari raqamli transformatsiya jarayonida zamonaviy texnologiyalarni keng joriy qilishi raqobatbardoshlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Bulutli hisoblash, katta ma'lumotlarni tahlil qilish, sun'iy intellekt, blokcheyn va FinTech texnologiyalarining keng joriy qilinishi bilan bank xizmatlari soddalashadi, tezkor va xavfsiz bo'lib, bu esa banklar raqobatbardoshligini oshiradi. Shu bilan birga, banklar uchun raqamli transformatsiya jarayonida kiberxavfsizlikni ta'minlash va mijozlar tajribasini yaxshilash bo'yicha chora-tadbirlar amalga oshirilishi lozim.

Ilmiy tadqiqot jarayonida mamlakatimiz tijorat banklari raqobatbardoshligini ta'minlashda raqamli transformatsiya jarayonini amalga oshirishda muallif xorij tajribasidan foydalanish yo'llarini Evropa va Osiyo mamlakatlari misolida alohida o'rganib chiqdi. Tijorat banklarining raqobatbardoshligini oshirish uchun raqamli transformatsiyani joriy qilish jarayonida xorijiy tajribadan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Raqamli moliya texnologiyalari bo'yicha oldinga siljigan Evropa va Osiyo davlatlarining tajribasi, mamlakatimiz tijorat banklari uchun samarali yo'nalishlarni belgilashda asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

1. Evropa Ittifoqi banklarining tajribasi. Evropa mamlakatlari bank tizimi raqamli xizmatlar ko'rsatishda yetakchi bo'lib, ularning tajribasi mamlakatimiz tijorat banklari uchun o'rnak bo'lishi mumkin. Ayniqsa, Skandinaviya mamlakatlari (Shvetsiya, Daniya, Norvegiya) bank sektoridagi raqamlashtirish jarayonlarida jahon miqyosida yetakchilik qilmoqda. Mobil banking va raqamli to'lov tizimlari. Shvetsiya va Daniyada mobil banking xizmatlari aholi orasida keng qo'llaniladi. Masalan, Shvetsiyaning "Swish" mobil to'lov tizimi barcha yirik tijorat banklari tomonidan qo'llab-quvvatlanib, aholi uchun qulay to'lov yechimi sifatida keng tarqalgan. Bu tizimni O'zbekiston bank tizimiga joriy etish orqali mijozlar uchun to'lovlarni amalga oshirish va boshqarish jarayonlari osonlashtirilishi mumkin. Bulutli texnologiyalar va xavfsizlik. Germaniya va Frantsiya kabi mamlakatlarda bank xizmatlari bulutli texnologiyalar orqali amalga oshiriladi, bu esa banklarning IT infratuzilmasini optimallashtiradi va xizmatlarning tezkorligini oshiradi. Shuningdek, kiberxavfsizlikka katta e'tibor qaratilib, mijozlarning ma'lumotlarini himoya qilishda ilg'or texnologiyalar qo'llanilmoqda. O'zbekiston tijorat banklari uchun bu tajriba foydali bo'lib, axborot xavfsizligini mustahkamlash imkonini beradi.

2. Rivojlangan Osiyo davlatlarining tajribasi. Osiyo davlatlari, xususan, Yaponiya, Janubiy Koreya va Singapur, moliya texnologiyalari va raqamli transformatsiya sohasida katta yutuqlarga erishgan. Ushbu davlatlarning tajribasi O'zbekiston banklari uchun amaliy dars bo'lib xizmat qilishi mumkin. FinTech integratsiyasi. Janubiy Koreya moliya sektori FinTech kompaniyalari bilan banklar o'rtasida hamkorlikni rivojlantirish orqali raqamli moliya xizmatlarini jadal sur'atlarda kengaytirmoqda. Masalan, "Kakao Bank" onlayn platformasi orqali Koreya aholisi raqamli xizmatlardan to'g'ridan-to'g'ri foydalanmoqda. Bunday yechimlarni O'zbekiston tijorat banklari ham joriy qilib, raqamli xizmatlarni kengaytirishi va moliyaviy inklyuziyani oshirishi mumkin. Blokcheyn va sun'iy intellekt texnologiyalari. Singapurda bank sektorida blokcheyn texnologiyalari muvaffaqiyatli joriy etilgan. "DBS Bank" kabi yetakchi banklar blokcheyn texnologiyasidan foydalanib, mijozlar uchun ishonchli va xavfsiz moliyaviy xizmatlar taqdim etmoqda. Singapur tajribasi mamlakatimiz banklari uchun zamonaviy texnologiyalarni joriy qilishda muhim yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi omil bo'lishi mumkin. Bank xizmatlarini raqamlashtirish va mijoz tajribasini yaxshilash. Yaponiyaning "SoftBank" va "Mizuho Bank" tajribasi. Yaponiya moliya sektori mijozlarga shaxsiylashtirilgan xizmatlarni taklif etishda sun'iy intellektdan keng foydalanadi. Bu banklar sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanib, mijozlar xatti-harakatlarini tahlil qiladi va ularga moslashtirilgan xizmatlar taklif etadi. O'zbekiston banklari uchun ushbu texnologiyalarni joriy qilish mijozlar ehtiyojlarini aniqlash va xizmat sifatini oshirishda yordam beradi. Raqamli transformatsiya uchun kiberxavfsizlik choralari. Evropa va Osiyo mamlakatlarida

kiberxavfsizlik amaliyoti. Raqamli xizmatlarning kengayishi bilan kiberxavfsizlik choralari tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Evropada, masalan, Buyuk Britaniya va Germaniya, kiberhujumlarga qarshi kurashda ilg'or texnologiyalarni qo'llaydi. Janubiy Koreya va Yaponiya kabi Osiyo davlatlari ham axborot xavfsizligiga katta e'tibor qaratadi. O'zbekiston banklari uchun bu tajribalar kiberxavfsizlikni ta'minlashda samarali bo'lishi mumkin.

Xulosa.

Mamlakatimiz tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirish uchun Evropa va rivojlangan Osiyo davlatlarining tajribalaridan foydalanish katta ahamiyatga ega. Moliyaviy texnologiyalarni keng joriy qilish, mijozlar tajribasini yaxshilash, bulutli texnologiyalar va kiberxavfsizlik choralari kuchaytirish orqali bank xizmatlarini raqamlashtirish muvaffaqiyatli amalga oshirilishi mumkin. Bu tajribalar mamlakatimiz banklarining jahon moliya bozorida raqobatbardoshligini ta'minlashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Шоҳаъзамий, Ш. Ш., and Ю. У. Суннатов. "Фирмалар бухгалтерия баланси асосида молиявий-хўжалик фаолиятини таҳлил қилишнинг янгича ёндашуви." *Халқаро молия ва ҳисоб* // илмий электрон журнали 5 (2017).
2. Sunnatov Y. DETERMINATION OF THE PLACE OF FINANCIAL TOP-STRENGTH BASED ON THE TOTAL VALUE OF NON-FINANCIAL COMPANIES //International Finance and Accounting. – 2020. – T. 2020. – №. 4. – C. 4.
3. Xamidov O., Sunnatov Y., Salikhov N. Improving of rating assessment of the financial condition of companies //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2023. – T. 431. – C. 07050.
4. Sunnatov Y. U. Improving the Analysis of Financial Condition of Business Entities //International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding. – 2023. – T. 10. – №. 7. – C. 143-154.
5. Sunnatov Y. U. determination of the place of non-financial companies in financial top-strength by financial amount and by rating their financial condition //gwalior management academy. – C. 14.
6. Hakimovna U. M., Muhammedrisaevna T. M. Audit and Marketing Audit in Small Business and Private Entrepreneurship: The Order and Process of Inspection. – 2023.
7. Kh U. M. Features of accounting processes of innovation and recommendations for its improvement //Теория и практика современной науки. – 2019. – №. 5 (47). – C. 71-73.
8. Urakova M. Increase The Economic Efficiency Of Industrial Enterprises //Центр Научных Публикаций (Buxdu. Uz). – 2021. – T. 6. – №. 6.
9. Urakova M. H., Tairova M. M. PRACTICAL RECOMMENDATIONS FOR THE IMPLEMENTATION OF AUDITING ACTIVITIES BASED ON THE EXISTING DOCUMENT DOCUMENTS" PROFESSIONAL STANDARD" AUDITOR" //World Economics and Finance Bulletin. – 2021. – T. 2. – №. 2. – C. 23-27.
10. Hakimovna, U. M. "Features of accounting for innovation processes and recommendations for its improvement." *ResearchJet Journal of Analysis and Inventions* 2.06 (2021): 157-162.
11. Hakimovna, Urakova Maqsad. "The Importance And Analysis Of The Accounting Department Of Enterprises And Its Management." (2023).
12. Urakova, M. H. "Management accounting as an enterprise management tool." *International Engineering Journal For Research & Development* 6 (2021): 3-3.